

УДК 378.096

**Застрожнікова І.В. к.н.держ.упр., доц., Ортіна Г.В. д. н. держ. упр., доц.,
Олексенко Р.І. д. ф. н., проф., Горбова Н.А., к. пед. н., доц.,
Єфіменко Л. М. к.н.держ.упр.**
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

РОЛЬ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Анотація. У статті розкрито основні закономірності формування особистості. Проаналізовано роль викладача закладу вищої освіти у становленні майбутніх фахівців на етапі реформування національної системи освіти.

Ключові слова: юнацький вік, особистість, формування, розвиток, заклад вищої освіти, вища освіта.

Постановка проблеми. Мета освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних конкурувати на світовому ринку. Акцент все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до світових тенденцій розвитку та запитів суспільства, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку. Необхідність цих процесів диктується Європейською орієнтацією України загалом та входженням України у Європейське освітнє і наукове товариство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна вітчизняна психологія та педагогіка має в своєму арсеналі значну кількість праць, присвячених різним аспектам особистісного розвитку студентів у взаємозв'язку з їхньою професіоналізацією. В контексті специфіки студентського віку як важливої стадії розвитку особистості цю проблему розглядали Б.Ананьєв, А. Бодальов, Д.Дворяшин, Н.Пейсахов, О.Степанова. З'ясуванню сутності, етапів і детермінуючих чинників становлення особистості присвятили свої дослідження К.Абульханова-Славська, В.Бодров, Є.Клімов, А.Маркова. Визначенням ролі й місця здібностей, інтересів, мотивів та індивідуально-особистісних рис у формуванні професійно важливих якостей займалися Е.Зеєр, Т.Кудрявцева, Б.Ломов.

Метою даної статті є з'ясування особливостей особистісного становлення студентів закладів вищої освіти із перспективною проекцією на професійну діяльність у майбутньому. Об'єкт дослідження - особистісний розвиток людини, а предмет - процес формування в структурі особистості студента якостей, потрібних для виконання майбутньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта і суспільство нероздільні. Будь-які проблеми, з якими стикається суспільство, неминуче позначаються на сфері освіти. Водночас, саме сфера освіти, відгукуючись на суспільні й цивілізаційні виклики, реагуючи на них, істотно впливає на розвиток певних культурних програм у суспільстві, основних тенденцій його

розвитку. Сфері освіти, зрештою, належить чимала частка відповідальності за численні негативні суспільні явища, появу кризи у духовній сфері, формування культурного ландшафту загалом і відповідного йому типу особистості зокрема. Найважливішим аспектом цього складного і комплексного процесу є формування та виховання молоді.

Виховна роль школи в Україні (як середньої, так і вищої) почала підмінюватись прагненням до винятково предметного навчання.

В освіті України почався новий етап розвитку, пов'язаний зі зміною менталітету суспільства та особистості, ціннісних орієнтацій молодого покоління. Пошук нових пріоритетів пов'язаний із визначенням шляхів формування традиційних національних цінностей, що мають більше, ніж особистісне значення; критичним аналізом західних ціннісних орієнтирів; визначенням взаємозв'язку інформаційних ресурсів та особистісної культури людини. Сучасна освіта потребує навчально-виховних програм, спрямованих на вивчення людини, її морального та духовного світу, її самовдосконалення та саморозвитку, на вміння орієнтуватися в соціокультурному середовищі, на цілісну організацію освітнього простору. Формування особистості людини триває все життя, втім період навчання у вищій школі відіграє особливу роль у цьому процесі. Саме в цей час у студента закладаються основи тих якостей спеціаліста, з якими він ввійде в нову для нього атмосферу діяльності, де відбуватиметься його подальший розвиток як особистості.

Тому питання особистісного становлення студентів в аспекті їхньої професійної діяльності має постійно знаходитися в центрі уваги вищої школи. Для цього система навчально-освітнього процесу повинна бути вибудована на ґрунті гармонізації розвитку студента і як особистості, і як фахівця.

Особистість – суспільна істота, наділена свідомістю і представлена психологічними характеристиками, які є стійкими, соціально зумовленими і виявляються у суспільних зв'язках, відносинах з навколишнім світом, іншими людьми та визначають поведінку людини.

Формування особистості – становлення людини як соціальної істоти, внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні сили розвитку.

Особистість, яка розглядається не тільки як об'єкт, але й як активний суб'єкт виховання, зорієнтована на те, щоб зовнішні педагогічні впливи, переломлюючись через її внутрішнє сприйняття, породжували у ній обдумування і переживання розриву між досягнутим і бажаним. Таким чином, виховання і самовиховання у становленні особистості утворюють єдиний процес.

Органічна єдність виховання й самовиховання закладена в природі психічного розвитку людини. Результативність виховних впливів залежить від позиції дитини, від її настрою, світосприйняття. Батьки та педагоги добре знають, що дитина – не матеріал до будь-якого маніпулювання.

Студент – особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого навчального закладу та навчається за денною (очною), вечірньою або заочною, дистанційною формами навчання з метою здобуття певних освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів.

Процес навчання за своєю сутністю є рухом студента шляхом пізнання від незнання до знання, від неповного до повнішого, ширшого і точнішого знання. У процесі навчання формуються пізнавальні, практичні вміння і

навички, відбувається розвиток і виховання студентів. Отже, формування майбутнього фахівця в процесі навчання – це становлення особистості студента засобами навчання з метою формування пізнавальних, практичних вмінь і навичок з певної галузі науки або мистецтва, необхідних для встановлення суспільних зв'язків і відносин з навколишнім світом.

Процес становлення особистості майбутнього фахівця припадає на віковий період ранньої юності. Саме в цьому віці починається усвідомлення та переживання людиною життєвої перспективи, що впливає на побудову особистістю життєвого шляху, розгортання процесу життєтворення, виступає показником зрілості особистості, тому юнацький вік заслуговує на більш пильну увагу, порівняно із іншими віковими етапами розвитку людини.

Згідно з результатами сучасних досліджень індивіди у віці 18-23 років мають цілісні уявлення про часову перспективу: виділяється найбільш значуща часова орієнтація, що залежить від психічного складу, часові уявлення будуються на основі індивідуальних переживань і спостережень. Саме у період юнацтва уявлення про час переходять на найбільш високий рівень і наближаються до абстрактного відображення часу, при чому особистий досвід, побудований на власному переживанні і безперервності сприймання часу, виступає головним фактором у становленні даних уявлень і понять.

З професійно-педагогічної точки зору для сучасного викладача суттєвим є гуманне ставлення до студента, сприйняття розвитку його особистості, спрямованість на студентські потреби і інтереси і відповідно перетворення педагогічного процесу в особистісно орієнтований. Розвиток особистості студента — основна мета діяльності викладача нашого часу. Підготовка висококваліфікованого фахівця здійснюється як наскрізна, послідовна, цілісна система: учень > студент > бакалавр, магістр.

Тому завданням нинішнього дня для педагога є допомога студентові в організації навчальної і інших видів діяльності та чітке розмежування тих видів навчальних робіт, які виконуються в аудиторії та у позааудиторний час. На нашу думку, в системі рівнів освіти саме вища школа відіграє найвагомішу роль в остаточному самовизначенні й самореалізації людини з кількох причин:

- по-перше, сучасні умови суспільного життя дедалі більше потребують висококваліфікованих особистостей, що може забезпечити саме вища школа;
- по-друге, вища освіта є завершальною ланкою в професійному визначенні людини з метою її прийнятної участі в оптимальному розподілі соціальних ролей та успішного входження в мінливий і конкурентний ринок праці;
- по-третє, існують безпосередні особисті вигоди від здобуття вищої освіти, які полягають у тому, що з підвищенням рівня освіченості зростає життєва успішність і конкурентоспроможність людини (зростає зайнятість; збільшується заробітна плата; зменшується різниця в оплаті праці чоловіків і жінок; більше уваги приділяється здоров'ю дітей і власному здоров'ю; подовжується тривалість життя).

Система вищої освіти поєднує у собі ознаки соціального інституту та суб'єкта господарювання, а її діяльність спрямована на отримання прибутку шляхом задоволення особистості у кваліфікації, а суспільства – у кваліфікованих робітниках. Отже, у сучасному світі вища освіта є складним і багато-

вимірним суспільним явищем. Вона знаходиться у тісному, нерозривному, двосторонньому зв'язку із суспільством. Суспільство шляхом соціального замовлення формує освітню систему, тобто визначає структуру, якість, кількість та доступність навчальних закладів різних рівнів для різних верств населення, а система вищої освіти як сфера створення та передачі знань і соціального досвіду впливає на розвиток суспільства й формує його.

Вища освіта – це не тільки один із чинників соціальної мобільності людини, але й базова умова будь-якої діяльності сучасної людини, як суспільно значущої, так і особистісно спрямованої. Отримана освіта й вироблені в процесі її отримання манери і стиль життя, а також професійний статус і пов'язана з ним матеріальна винагорода дають індивіду підстави претендувати на більш високу соціальну позицію і престиж.

Повідомляючи знання, викладач має навчати спостерігати, порівнювати, аналізувати, виражати свої думки за допомогою мови. Такі студенти навчаються самостійно мислити і здобувати нові знання. Розвиваючи самостійність у студентів, викладач створює систему навчальних завдань, виховує відповідальність особистості. Одним із основних завдань сучасного викладача залишається керівництво навчальним процесом, не обмежуючи свободи студентів та поважаючи особисту гідність, стимулюючи розвиток навчального інтересу та формування індивідуальності. Викладач вищої школи – це, насамперед, - науковець. Однією з головних його функцій є сприяння науковим дослідженням студентів. Зарубіжний досвід вищої освіти показує, що безліч наукових відкриттів, новацій та ноу-хау виникли у стінах університетів. Саме так виник інтернет та найвідоміша у світі соціальна мережа – Facebook. Прикладом передової успішності вишу у світі є Массачусетський технологічний інститут, який є найпопулярнішим та найуспішнішим технологічним вишем у світі, пріоритетним напрямом роботи якого є підготовка науковців (аспірантів). Завдяки потужній фінансовій підтримці держави Массачусетський технологічний інститут має найкращу базу основних фондів, найкраще устаткування для досліджень, завдяки чому в його стінах розроблено безліч передових технологій світу. Наприклад, саме дослідники цього навчального закладу винайшли електронну пошту, якою користуються в усьому світі, а в останні роки спільний дохід компаній його випускників складав близько 2 трлн доларів США на рік. [5]

У розвинутих країнах взаємовплив вищої школи та економіки безперервно зростає, що приводить до формування принципово нової якості їх взаємовідносин. Економічний ефект від вищої освіти відображається не тільки у зростанні ВВП на душу населення, але й у віддачі від підвищення рівня доходів у формі податків на прибуток, збільшення соціальних страхових платежів та зниження соціальних трансфертів [1]. Отже, у світі істотно зросла значущість знань як одного із ключових факторів економічного розвитку та вищої освіти, що задає вектори інноваційного розвитку, готує людей до економіки майбутнього, формує робочу силу.

Таким чином, система вищої освіти є невід'ємною складовою розвитку суспільства і відіграє головну роль у суспільному прогресі. Вона служить універсальним засобом вирішення багатьох проблем людини і суспільства, а саме: впливає на відновлення наукового потенціалу суспільства, бере участь

у суспільному відтворенні, у соціалізації індивіда, спонукає економічний і соціальний розвиток суспільства та сприяє соціальній мобільності. Розуміння цього надалі дозволить визначити вектори розвитку вітчизняної системи вищої освіти, адже майбутнє будь-якого суспільства визначається стратегією й тактикою освітньої політики, оскільки в тій мірі, у якій освіта формує людину, вона формує суспільство.

Висновки. Вища освіта має забезпечувати перспективні й поточні освітні потреби людини, суспільства і народного господарства. Головним завданням закладів вищої освіти є надання майбутнім фахівцям системи знань, умінь та навичок, що гарантують виконання ними своїх функціональних обов'язків, а також забезпечення культурного і духовного розвитку особистості кожного студента, виховання молодих людей у дусі найкращих людських цінностей. Тому процеси навчання та виховання нероздільні, повинні бути послідовними і безперервними, а їх метою має бути не лише теоретична і практична підготовка, а й духовне збагачення майбутніх фахівців, здатних до саморозвитку особистості.

Список використаних джерел.

1. Education at a Glance 2011: OECD Indicators. Paris: OECD Publishing, 2011. 495 p.
2. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. Педагогіка і психологія. 2007. № 1.
3. Горбова Н. А. Юридична відповідальність у правомірній поведінці: теоретико-методологічний аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія «Право». Т.1, Вип.34 2015, С.12-15.
4. Грубінко В.В. Формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ в контексті вимог Болонського процесу. Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства (Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Тернопіль, 26 березня 2004 р.). 2004. С.6-17.
5. Застрожнікова І.В. Зарубіжний досвід державного регулювання вищої освіти. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. Вип. 2 (65), С.251-256.
6. Нестеренко О.М. Проблеми викладання правових дисциплін у ВНЗ неюридичного спрямування. Удосконалення навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі. Випуск 19. Збірник науково-методичних праць. Таврійський державний агротехнологічний університет. Мелітополь, 2016. С. 208-213.
6. Олексенко Р. І. Концептуальні пріоритети формування сучасної людини економічної. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2017. Вип. 70. С. 164 - 175.

Zastrozhnikova I.V., Ortina G.V., Oleksenko R.I., Gorbova N.A., Efimenko L.M. The role of higher education institution in the formation of student personality.

Summary. The basic principles of personality formation are revealed in the article. The role of a university teacher in the formation of future specialists at the stage of reforming the national education system is analyzed.

Keywords. adolescence, personality, formation, development, higher educational institution, higher education.